

Voorlopen

Voorjaar 1934

Samen met zijn vader sluipt Arie over het smalle, modderige bospaadje. Hij knijpt zijn handen dicht en fluistert tegen zichzelf: 'Niet bang zijn!'

'Zei je wat?' bromt zijn vader.

'Nee.'

Stom, denkt Arie, mijn stem piept. Als pap nou maar niks merkt. Vannacht mag hij voor het eerst mee op smokkeltocht. Stiekem boter de grens over brengen naar België, want daar betalen ze meer dan het dubbele voor een kilo. Zijn vader noemt boter niet voor niks 'het vette goud'.

Arie had al heel vaak gevraagd: 'Pap, wanneer mag ik ook mee?'

'Als je groot bent,' antwoordde Corneel dan.

'Ik ben al twaalf, bijna dertien!'

'Dat is niet oud genoeg. Zal ik je een paar schoppen onder je kont geven?'

'Doet niet zo flauw, pap.'

'En je moet een lange broek dragen.'

'Dat is pas als ik van school kom en ga werken.'

'Heb jij even pech.'

Toch is het nu zover, ook al is hij pas twaalf en draagt hij nog een korte broek.

Arie weet trouwens bijna zeker dat er jongens in zijn klas zijn

die al mogen ‘voorlopen’. Die wandelen ’s nachts een eind voor de smokkelaars uit om te kijken of alles veilig is, want de grenswachters liggen altijd op de loer.

Als een voorloper een paar van die commiezen tegenkomt, moet hij heel hard fluiten of een smoes verzinnen: net doen of zijn geit is weggelopen. Of de hond uitlaten: ‘Bruno, hier!’ Dat geeft de smokkelaars de kans om ervandoor te gaan, want als de commiezen je grijpen, ben je al je boter kwijt en krijg je een flinke boete. En kun je die niet betalen, dan ga je een paar weken de gevangenis in.

Het is deze nacht nogal koud, maar bij Arie staat het zweet in zijn handen.

Hij heeft hier zo naar uitgezien en nu voelt hij zich een dweil. Kom op, Arie Rooyackers, probeert hij zichzelf moed in te spreken, verpest het nou niet. Je moet net zo dapper zijn als Fulco uit *Fulco de minstreel*. Meester Jaspars had dit boek speciaal voor hem meegenomen van thuis, omdat Arie alle andere boeken uit had. Hij heeft het verhaal over de dappere Fulco, die in de middeleeuwen de heer van IJsselstein moest bevrijden, al minstens vijf keer gelezen. Toen de meester ontdekte dat hij het boek zo bijzonder vond, mocht Arie het houden. En vanaf die dag is hij begonnen om de zinnen die hij mooi of spannend vindt, uit zijn hoofd te leren. Daarom fluistert hij nu tegen zichzelf: ‘*Hij kende geen vrees en was moedig als altijd.*’

Zijn vader heeft uilenoren. ‘Ssst, kop dicht, Arie!’

Zwijgend lopen ze verder.

Ineens blijft Corneel staan, draait zich om en vraagt: ‘Durf je nog?’

‘Ja, hoor.’ Hij doet zijn best om zijn stem opgewekt te laten klinken, alsof hij een gezellige wandeltocht met zijn vader maakt. En dat is maar goed ook, want als pap iets zou merken, gaan ze terug en zal hij hem nog dagenlang inpeperen dat hij een schijtlaars of nog erger een lafaard is.

Daarom moet hij flink zijn, hij moet zich ‘vermannen’. Dat woord heeft hij van meester Jaspars. Die schrijft altijd mooie, moeilijke of bijzondere woorden in een speciaal hoekje op het bord.

Het paadje wordt steeds steiler. Arie moet zich stevig vasthouden aan takken en boomstammen om niet uit te glijden. Hij hoort zijn vader vloeken. Dat doet hij wel vaker, alleen heeft Arie zo veel vloeken achter elkaar nog niet eerder gehoord. Daar kan zelfs zijn oma niet tegenop.

Ze bereiken gelukkig al snel een iets breder pad, dat boven in het bos ligt. Het wordt ‘Het Serpent’ genoemd, omdat het zich als een slang tussen de bomen door kronkelt. Arie komt hier vaker, vooral aan het begin van de herfst, om er samen met zijn beste vriend Toon kastanjes te rapen.

Zijn vader tilt de zak met boter van zijn rug, zet die voorzichtig op de grond en ploft zelf neer op een omgevallen boom. ‘Even bijkomen, te veel meegenomen, maar we hebben het geld hard nodig.’

Arie schuift naast zijn vader en zwijgend blijven ze even zitten. In de verte klinkt de roep van een bosuil, maar daarna is het weer stil.

Ineens bedenkt Arie zich dat Corneel altijd met zijn vaste smokkelbende op pad gaat, en nu zijn ze maar met zijn tweeën. Een tijdje geleden heeft zijn vader hem verteld wie er bij de bende zitten. Eigenlijk wilde hij het geheimhouden, maar het viel Arie steeds meer op dat zijn vader soms pas tegen de ochtend in bed kwam. Daarom moest Corneel hem wel in vertrouwen nemen en dat vond Arie geweldig. Nu zou het vast niet lang meer duren voor hij mee mocht.

Dat Chris de bakker erbij zit, verbaasde Arie niks, want die kan gemakkelijk aan boter komen. En ook van Rikus Manders had hij het wel verwacht dat die mee zou ‘dragen’, zoals smokkeleers het noemen. Rikus sjouwt meer dan dertig kilo boter per keer alsof het niks is, en dat kan niemand anders in het dorp.

Arie vond het wel raar dat Rooie Paultje meedoet. Het is een klein en spichtig mannetje dat niet eens tien kilo kan tillen. 'Paultje heeft het geld hard nodig,' had Corneel uitgelegd, 'voor zijn zeven kinderen. Maar het is wel een grote zenuwpees, want als we op pad zijn, maakt hij altijd rare geluiden. Net of hij op de plee zit en het niet wil lukken.'

En natuurlijk is Ouwe Frans bij de bende, want dat is de beste voorloper die er is. Hij ruikt de douane op honderd meter afstand. Alleen kan hij niet dragen, want hij heeft een bochel op zijn rug. In het donker lijkt het net of hij een zak met boter sjouwt. Als de commiezen 'Halt, douane!' roepen, heeft Ouwe Frans de grootste pret. 'Je hele leven met een bult op je rug lopen is natuurlijk geen lolletje,' zegt hij dan, 'toch kun je ermee lachen.'

Nadat ze een minuut of tien hebben gerust, staat Corneel op. 'Kom, we moeten verder.'

'Waarom zijn de anderen er eigenlijk niet bij?' vraagt Arie. 'Jij vindt het natuurlijk niet echt zonder de bende,' antwoordt zijn vader grinnikend. 'Ik wil eerst weten of je het wel kunt.'

'Zal ik voorlopen?' vraagt Arie alsof hij het al jaren doet.

'Goed, jongen, en bij onraad op je vingers fluiten. En als de commiezen vragen wat je zo laat in het bos uitspookt, dan zeg je dat je uilen aan het spotten bent. Daar geloven ze natuurlijk geen barst van, maar ze kunnen je niks maken. Ik ga er ondertussen vandoor en jij komt zo gauw mogelijk naar huis. Daar zien we elkaar.'

Geruststellend legt hij zijn hand op Aries schouder. 'De eerste keer vond ik het ook spannend. Maar straks zul je trots op jezelf zijn. Vooral omdat we vannacht flink gaan verdienen.'

Met trillende knieën loopt Arie verder over Het Serpent. Het is een heldere avond met halve maan, waardoor het pad goed te zien is en hij de plassen kan ontwijken. Telkens als het weggetje een slinger maakt, aarzelt hij even, want na elke bocht

kan een commies staan. Het gaat gelukkig goed en hij wordt rustiger, alsof hij de veilige hand van zijn vader nog steeds op zijn schouder voelt.

Het moet lukken, want anders staat hij voor gek tegenover pap en vooral bij zijn oma, want zij was fel tegen deze tocht. ‘Corneel,’ riep ze boos tegen zijn vader, ‘ik wil niet dat Arie meegaat. En zeker niet met die nieuwe commandant. Da’s een felle.’

‘Moeder,’ antwoordde Corneel, ‘smokkelen zit in ons bloed en we hebben het geld hard nodig.’ Dat laatste moest oma toegeven, maar over dat bloed zei ze: ‘Bij jou ja, níét meer bij Arie, het moet een keer ophouden.’

‘Maak je nou geen zorgen moedertje, ik ben toch bij hem?’ Arie moet altijd gniffelen als zijn vader, om te slijmen, ‘moedertje’ zegt, want oma is lang, mager en sterk en bijna net zo groot als pap.

Toen ze toch op pad gingen, riep oma hen na: ‘Corneel Rooyakkers, jij drijft altijd je zin door, sodeju!’

Gelukkig wel, denkt Arie, anders liep ik hier niet. Maar wat zijn grootmoeder over die nieuwe baas van de grenswachters zei, spookt wel door zijn kop. Die kerel heet Kees Helmans en hij komt uit de buurt van Amsterdam. Daarom kreeg hij al snel de bijnaam ‘De Hollander’. Bij zijn aantreden had Helmans laten weten dat hij voorgoed een einde ging maken aan het gesmokkel en dat er voortaan op benen zou worden gericht. Dat was nieuw, want tot nog toe schoten de grenswachters altijd in de lucht, want de meeste smokkelaars en commiezen kennen elkaar van de voetbalclub of uit het café. Vaak viel er wel wat te regelen met de grenswachters. Als je ze een paar pakjes boter gaf of een rijksdaalder, dan lieten ze je doorlopen met je smokkelwaar. Ook dat moest afgelopen zijn. Helmans had al twee commiezen ontslagen en ze vervangen door nieuwe die hij speciaal uit Holland had laten overkomen. De vader van zijn vriend Toon is ook commies en volgens

pap is die niet om te kopen met een pakje boter. Toch is Toons vader niet echt gevaarlijk. ‘Laatst had hij me bijna te pakken,’ vertelde pap een tijdje geleden met een grote grijns op zijn gezicht, ‘en toen liep hij ineens per ongeluk de verkeerde kant uit.’

En de dag na de aankondiging van commandant Helmans dat er op benen zou worden geschoten, schoof Toon op school een briefje naar Arie toe.

*Maak je geen zorgen over
je vader. De mijne kan niet
eens een dief raken op een
meter afstand. Verscheur dit.*

Zo’n briefje was bijzonder, want op school zei je nooit iets over smokkelen. Het is een verboden onderwerp omdat je met kinderen van commiezen én smokkelaars in de klas zit.

Ongemerkt heeft Arie al een heel stuk gelopen over Het Serpent. Het duurt nu niet lang voordat hij in België is. Zijn vader zal trots zijn en voortaan mag hij altijd mee. En als ze straks weer veilig thuis zijn, zal zelfs oma hem een complimentje geven. Andere smokkelaars zullen tegen elkaar zeggen: ‘Weet je wie je moet vragen? Arie Rooyackers, want die loodst je zelfs veilig langs Helmans. Die Hollander vindt zeker dat hij hier in het zuiden een einde kan maken aan de botersmokkel. Nou dan is hij mooi vergeten dat Arie Rooyackers de beste voorloper aller tijden is.’

Ineens roept een harde stem: ‘Halt, douane!’ Zaklampen knippen aan, twee commiezen stappen uit de struiken en grijpen hem vast.

Een derde schijnt met de lamp recht in zijn gezicht. ‘Zo jonge vriend, wat doe jij hier?’

‘Ik... ik... ik...’ stamelt Arie.

‘Dit is Arie Rooyakkers, commandant,’ zegt een van de grenswachters, ‘de zoon van Corneel.’

O nee, denkt Arie, het is Helmans zelf, die nu zo stom met zijn lamp in mijn ogen schijnt.

‘Kijk eens aan,’ zegt de commandant, ‘dan is die ouwe Rooyakkers vast ook in de buurt. Mannen, grijp ’m!’ Er springen nog twee commiezen uit de struiken en ze rennen het bos in.

‘Zo en nu wij,’ zegt Helmans en hij knikt naar de mannen die Arie in bedwang houden. ‘Laat maar los.’

Dit is zijn kans. Razendsnel steekt Arie twee vingers in zijn mond en hij fluit zo hard hij kan. De Hollander rukt zijn vingers weg en snauwt: ‘Dat had je niet moeten doen, Rooyakkers.’

Niet ver van hen vandaan klinkt een schot.

Helmans lacht vals. ‘Je fluitconcert komt te laat, want we hebben die ouwe van jou al te pakken. Die draait minstens zes weken de bak in. En jij gaat net zo goed mee. Een paar nachtjes in de cel op water en brood zal je goed doen.’

Arie hoort het nauwelijks. Ze hebben op zijn vader geschoten en dat is zijn schuld. Hij heeft niet opgelet en van alles lopen verzinnen over Arie Rooyakkers, de beste voorloper aller tijden. Het is om je kapot te schamen.

Hij wil ervandoor gaan, maar de commiezen grijpen hem stevig vast en een van hen draait zijn arm op zijn rug.

Arie trapt met een voet naar achteren en probeert zich los te rukken. Dan gooien de commiezen hem op de grond en drukken hem met zijn gezicht in de modder. Hij stikt bijna, snakt naar adem... Ze drukken hem nog dieper de modder in... het lijkt alsof hij in een smerig kussen wordt geduwd... hij krijgt geen lucht meer... Het is... het is zijn eigen kussen... en langzaam wordt Arie wakker.

Hij draait op zijn rug en blijft even verdwaasd liggen. Dan gooit hij zijn deken van zich af, omdat hij het bloedheet heeft. Wat een rotdroom!

Buiten hoort hij de torenklok drie uur slaan. Het is midden in de nacht.

Na een paar minuten gaat hij op de rand van zijn bed zitten. Het lijkt wel of hij uren heeft gerend, zo moe voelt hij zich. Door het schuine dakraampje schijnt het maanlicht in zijn kleine zolderkamer. Het bed van Corneel, vlak naast hem, is leeg. 'Die is natuurlijk weer op smokkeltocht', mompelt Arie boos, 'zónder mij!'

Buiten waait het. Het dakraampje sluit zo slecht dat de wind er zachtjes doorheen giert en het lijkt of iemand buiten staat te fluisteren. Alsof zijn dode moeder om het huis spookt.

Arie stapt op het bed van zijn vader om naar buiten te kunnen kijken. Hij wil het raampje openmaken, maar aarzelt omdat hij weet dat het ding met veel gepiep en geknars naar buiten klappt. Alsof je het halve dak verplaatst. Trouwens, bijna alles in oma's huisje is krakkemikkig. Wanneer je de smalle trap op loopt naar Aries kamer, denk je: nog even en de boel stort in. En bij een flinke regenbui moet oma pannen en emmers in haar keukentje neerzetten omdat het overal lekt. Zijn grootmoeder maakt zich daar niet druk over. 'Ik woon hier al bijna mijn hele leven. Wie het niet bevalt, kan altijd nog een hotel nemen.' Alsof ze dat ooit zouden kunnen betalen.

Aandachtig luistert Arie naar de geluiden in de kamer naast hem, waar zijn zus Nelleke en oma slapen. Hij hoort alleen Nelleke snurken. Oma zit natuurlijk beneden te wachten tot Corneel weer thuiskomt.

Heel voorzichtig, centimeter voor centimeter, duwt Arie toch het dakraampje open. Het valt mee: wat geknars en gekraak, maar Nelleke snurkt gelukkig zo hard dat oma het vast niet in de gaten heeft.

Arie klapt het kleine venster helemaal naar buiten, steekt zijn hoofd door de opening en kijkt over hun kleine achtertuin en de weilanden. In de verte ligt het bos: grote zwarte schimmen die bij het schijnsel van de maan op reuzesproken lijken. Daar

loopt zijn vader nu met Rikus Manders, Rooie Paultje, Chris de Bakker en Ouwe Frans, maar zónder hem.

Hij zou achter hen aan kunnen gaan. Door het raampje klimmen en zich op het dakje van de wc laten zakken. Dan via de regenton op de grond springen. Dat doet hij wel vaker. Een paar dagen geleden nog, toen hij met Nelleke verstoppertje speelde.

Plotseling hoort hij gestommel op de trap: oma komt naar boven. Zou ze hem toch gehoord hebben? Razendsnel stapt hij van zijn vaders bed en duikt onder zijn eigen dekens. Net op tijd, want oma komt zijn kamer binnen.

‘Arie,’ fluistert ze, ‘ben je wakker?’

Hij houdt zich stil, maar zijn hart gaat fel tekeer, want hij is vergeten om het raampje dicht te doen.

Oma schuifelt naar binnen en mompelt: ‘Verdorie, weer open-gewaaid. Dat moet Corneel echt eens maken.’

Ze sluit het dakraam en is weer weg.

Arie haalt opgelucht adem.

Daarna ligt hij nog een tijdje wakker en hij neemt zich voor om zijn vader de volgende keer stiekem achterna te gaan. Corneel heeft het toch zelf gezegd: smokkelen zit in ons bloed. Nou, dat zal hij laten zien ook, door nog een betere voorloper te worden dan Ouwe Frans.

Roofvogelkop

De volgende morgen maakt oma Arie pas tegen acht uur wakker. 'Opschieten,' fluistert ze, 'ik heb me verslapen, omdat ik de halve nacht op ben geweest.'

'Hoe ging het met pap?' vraagt Arie.

'Dat is niks geworden. Het bos zat vol commiezen, ze zijn teruggekomen met hun boter.'

Arie wil nog veel meer vragen: of commandant Helmans erbij was? En de vader van Toon?

Maar oma loopt alweer zijn kamer uit, terwijl ze nog zachtjes zegt: 'Kleed je aan, Nelleke zit al aan tafel.'

Gelukkig, want zijn zus eet heel smerig. Daar kan ze niet zoveel aan doen, want ze is veertien, maar in haar hoofd zit nog een kleuter. Ze smakt erop los en als je tegenover haar zit, kun je precies zien hoe ver ze is met het vermalen van haar boterham. Zijn zus heeft een lief gezicht, alleen als ze eet, vindt Arie haar lelijk.

Zijn vader ligt nog te snurken en Arie doet zijn best zich aan te kleden zonder lawaai te maken.

Beneden in de keuken aait hij met wat water over zijn wangen. Oma roept: 'Geen kattenwasje! Vooruit, met je kop onder de pomp!'

Arie geeft een hengst aan de zwengel en laat het koude water over zijn gezicht stromen. De rillingen lopen over zijn rug.

Oma geeft hem een handdoek. ‘Hier, en ik heb je brood al gesmeerd.’

Even later werkt Arie zijn boterhammen naar binnen: één met suiker, één met jam en eentje met niks. Oma noemt dat: ‘Een boterham met tevredenheid, want wie het niet breed heeft, laat het niet breed hangen.’

Zijn zus is ondertussen bezig haar lappenpop in het kleine houten wiegje onder de trap te leggen. Daar heeft Nelleke voor zichzelf een kleine huisje ingericht met een tafeltje, een stoeltje en de wieg. ‘Mijn baby’tje gaat slapen,’ roept Nelleke vrolijk, ‘en ik ben de moeder en jij de vader. Kom je spelen, Arie?’

‘Niks daarvan,’ commandeert oma, ‘dooreten!’

‘Moet pap niet stempelen?’ vraagt Arie.

‘Ja, vandaag om halfelf en vanmiddag om vier uur.’

Corneel is werkeloos en krijgt iedere week geld van de gemeente. Daarvoor moet hij twee keer per dag naar het gemeentehuis in de stad om een stempel op een kaart te laten zetten. Als er na een week een stempel ontbreekt, krijgt hij minder geld.

In het begin schaamde Arie zich voor zijn vader, maar al gauw kwam hij erachter dat zowat het halve dorp zonder werk zit. Oma moppert vaak: ‘En die elf gulden per week noemen ze ook nog “steun”. Het is te veel om dood te gaan en te weinig om van te leven.’

Arie trekt zijn jas aan en pakt zijn schooltas. Zijn zus houdt hem haar voeten voor en hij strikt haar veters. Daarna hijst oma haar kleindochter in haar jas en zegt: ‘Onderweg goed naar Arie luisteren en op tijd naar de wc.’

‘Ja, oma,’ antwoordt Nelleke gedwee. Sinds een tijdje mag ze ’s ochtends meehelpen in de kleutergroep. Oma is er blij mee, want haar kleindochter verveelde zich thuis en liep vaak in de weg. En op school vinden ze het fijn, want Nelleke kent alle spelletjes van vroeger nog.